

ALMA MATEREINK ÜNNEPLÉSE

A modern társadalom- és történettudomány a fejlődés általános törvényszerűségeinek és jelenségeinek feltáráásával egyidejűleg nagy figyelmet szentel a rész-egységek, a mikro-társadalmak — családok, faluközösségek, intézmények, üzemek, városok, tájak — konkrét vizsgálatának. E tekintetben jelentős szerepe van az iskoláknak, melyek történetében nemcsak a társadalmi makrostruktúra és a környezethatás emberi viszonylatai tanulmányozhatók a kis-közösségek szociometriájában, hanem a gondolati fejlődés, a tudománytörténet fontos elemei is.

Három székelyföldi iskola alapítási évfordulója ad most alkalmat az iskolatörténet mint konkrét kutatási követelmény felvetésére. A 375. éves székelyudvarhelyi, a 300 éves csikszeredai és a 175 éves székelykeresztúri magyar liceum ünnepére mind a három helyen elkészült az alapítás, a fejlődés és a mai szocialista szint tényeit összefoglaló iskolamonográfia, s ezek szorgalmasan egybegyűjtött anyagából közlünk ismertető összefoglalásokat. Mindhárom közlemény — jeles tanárok kutató munkássága alapján — fényt derít iskolánk gazdag hagyományaira: alapítók, tanügyi férfiak, lelkes szülők és diákok százados törekvéseire, hogy a korszerű tudományművelésnek hajlékot, felszerelést biztosítsanak, s kifejlesszék a szakmai tudás, a gondolati felemelkedés általános igényét. A fejlődés az egyházi úttörőktől a polgári liberalizmuson át a korszerű szocialista pedagógiáig nemcsak az iskolák belső életműködését alakította ki, hanem mindenkor széles hatással volt az iskolában végző tanulók társadalmi szerepére s általuk az egész vidék — főleg a hagyományos Csik és Udvarhely — gazdasági, politikai és közművelődési alakulására is. Ezért hivatkoznak büszkén a monográfus tanárok iskoláik jeles tanítványaira.

Tisztelettel és szeretettel köszöntjük munkatársaink és olvasóink nevében az ünneplőket.

KORUNK

SZEMLÉR FERENC

Udvarhelyi
iskolámhoz

Ha kérdezik:
hol indultál utadnak? — ezt
az iskolát nevezd
meg itt!
— melyben lehettek gondok és hibák,
de érte vád
soha ne érje őt,
mert gyökered és törzsöd csak neki
köszönheti,
hogy megélt s egyre nőtt.

Itt áll Udvarhely dombjain, ahol
megállt a római,
s nyüzsgött páncélos ragyogó hada.
Hová a Hargita

hó-fényes ormai
és erdei alól
kivágtatott Csaba.
Hol a kemény
jelennel harcolt mindig a szegény,
s hol gyilkos gondjai között
szép forrongó mesékkal
kívánta és küzdötte a jövőt
nem a mesés, de a valódi székely.

Lapozd föl az ósdi matrikulát,
hol a neved is évek óta áll már,
de hol káprázó szemed századokra lát
visszafelé a Sámbar
Mátyás nevével kezdődő lapig,
hogy már-már elszorult
szíved sem érzi: miben különöz
a tavasz és az ősz,
a jelen és a múlt.

Ezek az eltűnt oktatók neveltek
s nevelnek egyre még.
Szavukat máig őrzi lelked,
ha felednéd is egy s másuk nevét.
De ők adták az intést, oktatást
holt ajkukkal, ám halhatatlanul,
s bár hallottál szót annyi mást,
szíved ma is tőlük tanul.

Ősi termék, parló professzorok,
szokatlan szóval hadd köszöntselek! —
hisz a világ rég más módon forog,
s mi a naprendszernek
útját kutatjuk s az atom
oszlásaival bibelődünk,
de azért nektek mégis megadom
azt, ami jár,
mert itt tapostatok utat ti már
évszázados ösvényeken előttünk.

Nemsokára közétek lépek én
— akárhogy fojt a bú, nincs erre kétely! —
mint többi tanítványotok,
a sok
küzdő, szegény
és mégis bizakodó székely.
S ha fölöttem a kis fűzfa kihajt,
tanítsatok ti újra majd,
hogy omló ajkamról a hang

úgy oktassa és buzdítsa a népet,
ahogy a hant
alól engem és őket int, oktat, tanít
évtizedek múltán évszázakig
egy ragyogó hang ma is: a tiétek!

Székelyudvarhely: 375 év

A székelyudvarhelyi Dr. Petru Groza Liceum ez év októberében ünnepli alapításának 375. évfordulóját. Jó alkalmat szolgáltat ez arra, hogy a mai felnőttek és diákok felé közvetítsük mindazokat az ismereteket, amelyeket ezzel a nagymúltú intézménnyel kapcsolatban számbavehetünk. Egy lelkes tanári bizottság (Varró Gizella, Papp András, Fejér Mihály, Dobos Ferenc) összeállította az ünneplő iskola rövid történetét, gazdag forrásanyag és más dokumentáció közlésével. Ebből emelem ki a következőket:

A székelyudvarhelyi Dr. Petru Groza Liceum alapítási éve 1593. Az erre vonatkozó hiteles dokumentumokat Bitay Árpád professzor 1930—1931-ben végzett kutatásai tárták fel.

A jezsuita rend 1583-tól kezdve Annuae Litterae Societatis Jesu: ad patres et fratres eiusdem Societatis címen évente helyzetjelentést adott ki az egész világon elterjedt rend házairól és misszióiról. A jelentés 1593-ra vonatkozó részében olvashatjuk: „Studiosi iam in schola catholica sub cura nostri Patris ad centum numerantur“ (Veress Endre: Fontes Rerum Transylvanicarum. Budapest, 1921. V. 39). 1593-ban tehát az iskolának már mintegy száz tanulója van. Az iskola megalapítója Marosvásárhelyi Gergely jezsuita volt, Canisius kiskatéjának magyar fordítója. Az iskolában latin nyelven folyt a tanítás két és fél évszázadon át. Carillo Alfonz jelentése a jezsuiták 1593. évi erdélyi tevékenységéről az iskola jellegére is utal: „Udvarheliae a sacerdote nostro 250 ad catholicam fidem aggregati... Ibidem aperto ludo litterario facile centum adolescentuli ad nostram disciplinam se contulerunt...“ A ludus litterarius és a schola kifejezéseken a középiskolai fokon álló gimnáziumi oktatást értették. Iskolánk már 1593-ban a középiskola nagy részét is magába foglalta, az elemi iskola mellett.

A régi gimnázium életének értékes dokumentuma az *Album Gymnasii Udvarhely*. Ez 1689-től az 1831—32-es tanév első félévével bezárólag tartalmazza évenként a tanárok és tanulók névsorát. Az elveszetteknek hitt album az évfordulóval kapcsolatos előkészületek során véletlenül került elő. (Ma albumon már nem azt értjük, mint a latin szóhasználatban, amikor ezt a kifejezést a mai értelemben vett iskolai anyagkönyv megjelölésére használták. „Est in albo Studiosorum: Deákok rendibe béiratott“ — olvassuk az album szónál Pápai Páriz Ferenc latin—magyar szótárában.)

Az albumot 1689-ben kezdték írni, amikor a gimnázium igazgatója Szárhegyi Mihály volt, tanárai pedig Majthényi László és Adorján János. Megkapó az a gondosság és rendszeresség, mondhatnám: szeretet, amellyel évről évre, a kuruc-labanc háborúk három évét (1704—1706) kivéve, a gimnázium legjobb íráskészségű tanulói vezették az albumot. Egyes lapokon szemét gyönyörködtetőek a szépen rajzolt iniciálék, amelyek megformálásában gazdagon érvényesült az albumíró diák képzelete.